

~ ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ ~

УДК: 338.432:330.322.2:004.9:330.16

DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2025-4-329-13-20>

УПРАВЛІННЯ МЕХАНІЗМОМ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ АГРОПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ДИСКУРСІ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ЕКОНОМІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Басюркіна Н. Й., завідувач кафедри торгівельного підприємництва, товарознавства та управління бізнесом, доктор економічних наук, професор., Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна

E-mail: nataliibasiurkina@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9342-8863

Спаський І.Д., старший викладач кафедри торгівельного підприємництва, товарознавства та управління бізнесом, Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна

E-mail: ostrov7@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0480-9264

Анотація. Дослідження присвячене комплексному аналізу управління механізмом відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації через призму поведінкової економіки. В роботі розкрито особливості процесів відтворення основного капіталу аграрного сектора з урахуванням впливу когнітивних упереджень та психологічних факторів на прийняття інвестиційних рішень. Автор обґрунтовує, що традиційні економічні моделі, які базуються на припущенні про повну раціональність суб'єктів господарювання, не здатні адекватно пояснити реальні інвестиційні процеси в агросекторі. Натомість запропоновано інтегративний підхід, який поєднує економічний аналіз із розумінням психологічних механізмів прийняття рішень. Особлива увага приділяється впливу таких поведінкових факторів як ефект "якоря", уникнення втрат, надмірна впевненість та стадна поведінка на процеси відтворення основного капіталу агропідприємств. У роботі також досліджено трансформаційний вплив цифровізації на механізми відтворення капіталу, зокрема можливості використання цифрових технологій для подолання поведінкових упереджень та оптимізації інвестиційних рішень. Автор інтегрує у дослідження ідеї смислотерапії В. Франкла та екзистенціалізму К. Ясперса, що дозволяє розглядати інвестиційні рішення щодо основного капіталу не лише як фінансово-економічні, але й як екзистенційно значущі акти, пов'язані з пошуком сенсу та реалізацією цінностей. На основі проведеного аналізу запропоновано інноваційну модель управління відтворенням основного капіталу агропідприємств, яка враховує економіко-психологічні аспекти прийняття рішень та адаптована до викликів цифрової трансформації. Розроблено практичні рекомендації щодо формування "архітектури вибору", яка сприятиме подоланню когнітивних упереджень та стимулюватиме більш ефективні інвестиційні рішення з урахуванням цифрових можливостей. Результати дослідження мають теоретичну та практичну цінність для розробки стратегій модернізації основного капіталу агропідприємств та формування державної політики стимулювання інвестиційної активності в аграрному секторі.

Ключові слова: агропідприємства, відтворення основного капіталу, поведінкова економіка, цифровізація, когнітивні упередження, економіко-психологічні аспекти, смислотерапія, архітектура вибору, інвестиційні рішення, стадна поведінка, ефект "якоря", уникнення втрат, цифрові технології, екзистенціалізм.

MANAGING THE MECHANISM OF FIXED CAPITAL REPRODUCTION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES UNDER DIGITALIZATION CONDITIONS IN THE DISCOURSE OF BEHAVIORAL ECONOMICS: ECONOMIC AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS

Basyurkina Natalya, head of the Department of Commercial Business, Commodity Research and Business Administration of the Odesa National University of Technology, Doctor of Economics, Professor, Odesa, Ukraine

E-mail: nataliibasiurkina@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9342-8863

Spassky Igor, head of the Department of Commercial Business, Commodity Research and Business Administration of the Odesa National University of Technology, Senior Lecturer, Odesa, Ukraine

E-mail: ostrov7@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0480-9264

Abstract. This research presents a comprehensive analysis of managing the fixed capital reproduction mechanism in agricultural enterprises under digitalization conditions through the lens of behavioral economics. The study explores the distinctive features of fixed capital reproduction processes in the agricultural sector; taking into account the influence of cognitive biases and psychological factors on investment decision-making. The author substantiates that traditional economic models based on the

assumption of full rationality of economic entities fail to adequately explain actual investment processes in the agricultural sector. Instead, an integrative approach is proposed, combining economic analysis with an understanding of psychological decision-making mechanisms. Special attention is paid to the impact of behavioral factors such as the anchoring effect, loss aversion, overconfidence, and herd behavior on fixed capital reproduction processes in agricultural enterprises. The study also examines the transformative influence of digitalization on capital reproduction mechanisms, particularly the potential of digital technologies to overcome behavioral biases and optimize investment decisions. The author integrates Viktor Frankl's logotherapy and Karl Jaspers' existentialism ideas into the research, allowing investment decisions regarding fixed capital to be viewed not only as financial and economic but also as existentially significant acts related to the search for meaning and value realization. Based on the analysis, an innovative model for managing fixed capital reproduction in agricultural enterprises is proposed, which accounts for economic and psychological aspects of decision-making and is adapted to the challenges of digital transformation. Practical recommendations are developed for creating a "choice architecture" that promotes overcoming cognitive biases and stimulates more effective investment decisions considering digital opportunities. The research results have theoretical and practical value for developing strategies to modernize the fixed capital of agricultural enterprises and formulating state policies to stimulate investment activity in the agricultural sector.

Keywords: agricultural enterprises, fixed capital reproduction, behavioral economics, digitalization, cognitive biases, economic and psychological aspects, logotherapy, choice architecture, investment decisions, herd behavior, anchoring effect, loss aversion, digital technologies, existentialism.

JEL Classification: D910; O130; Q160; D240; E220; O330; D870; L230; O320; D810

Постановка проблеми. Сучасний розвиток аграрного сектора економіки України відбувається в умовах прискореної цифрової трансформації та глибоких структурних змін. Відтворення основного капіталу агропідприємств, що традиційно розглядалося переважно з позицій класичних економічних теорій, потребує нового осмислення з урахуванням поведінкових аспектів прийняття інвестиційних рішень. Доведено, що реальна практика управління інвестиційними процесами на агропідприємствах суттєво відрізняється від раціональних моделей через вплив численних когнітивних упереджень та психологічних факторів. Протягом останнього десятиліття спостерігається поступова цифровізація агропромислового комплексу України, що створює як нові можливості, так і виклики для процесів відтворення основного капіталу. Цифрові технології, включаючи системи прецизійного землеробства, Інтернет речей (IoT), штучний інтелект та аналітику великих даних, потенційно можуть трансформувати не лише технологічні процеси, але й сам механізм прийняття інвестиційних рішень.

Однак існуюча наукова література недостатньо досліджує взаємозв'язок між цифровізацією, поведінковими аспектами економічних рішень та процесами відтворення основного капіталу в аграрному секторі. Відсутній комплексний підхід, який би інтегрував економічні, технологічні та психологічні виміри цієї проблематики. Таким чином, актуальним науковим завданням є розробка теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо управління механізмом відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації з урахуванням економіко-психологічних аспектів прийняття інвестиційних рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теми управління механізмом відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації з позицій поведінкової економіки вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує економічні, психологічні, філософські та технологічні аспекти. Аналіз наведених джерел дозволяє виділити кілька ключових напрямків дослідження цієї проблематики. У роботі [1], аналізуються інноваційні технології управління харчовими підприємствами, що має значення для розуміння загальних тенденцій інноваційного розвитку агропромислового комплексу. У дослідженні [2], розкриваються інституціональні та психологічні аспекти підвищення креативного добробуту підприємств аграрної сфери в умовах діджиталізації. Ця робота пропонує важливі інсайти щодо впливу поведінкових факторів на розвиток агропідприємств в умовах цифрової трансформації. Роботи О.М. Ласкаєва [3, 4] присвячені дослідженню ризиків у діяльності підприємств харчової промисловості та імітаційному моделюванню механізмів управління ризиками. Хоча ці дослідження безпосередньо не стосуються агропідприємств, вони пропонують методологічні підходи до аналізу ризиків, які можуть бути адаптовані для дослідження ризиків при відтворенні основного капіталу агропідприємств.

Фундаментальні дослідження у сфері поведінкової економіки представлені роботами Д. Бернхайма і А. Рангеля, які розробили теоретичні основи поведінкової економіки добробуту [5]. Їхній підхід дозволяє оцінювати ефективність економічних рішень з урахуванням

когнітивних упереджень та обмеженої раціональності економічних агентів, що особливо актуально при дослідженні інвестиційної поведінки агропідприємств. Важливе значення для розуміння механізмів прийняття рішень в умовах невизначеності мають роботи Т. Бьюлі [6] та С. Бікчандані, Д. Хіршляйфера і І. Велча [7]. Т. Бьюлі досліджує питання справедливості, взаємності та жорсткості заробітної плати, що впливає на формування людського капіталу як складової відтворення основного капіталу підприємств. С. Бікчандані, Д. Хіршляйфер і І. Велч аналізують механізми стадної поведінки та інформаційних каскадів, які можуть пояснити тенденції до наслідування при впровадженні нових технологій в аграрному секторі.

К. Бінмор [8] критично аналізує практичне застосування поведінкової економіки, що важливо для оцінки обмежень поведінкового підходу при дослідженні процесів відтворення основного капіталу. Філософський вимір дослідження представлений роботами В. Франкла [9] та К. Ясперса [10]. Логотерапія В. Франкла пропонує важливі концепції для розуміння пошуку сенсу в економічній діяльності, що може бути застосовано до аналізу цінностей та мотивацій при прийнятті інвестиційних рішень. Екзистенціалізм К. Ясперса дозволяє розглядати цифрову трансформацію як "граничну ситуацію", що спонукає до переосмислення стратегій розвитку агропідприємств.

Відокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз джерельної бази виявляє певні прогалини в дослідженні теми. Зокрема, відсутні роботи, які б комплексно розглядали економіко-психологічні аспекти відтворення основного капіталу саме агропідприємств в умовах цифровізації. Більшість досліджень зосереджені або на загальних питаннях поведінкової економіки, або на окремих аспектах діяльності підприємств агропромислового комплексу. Таким чином, наявна джерельна база забезпечує солідний теоретичний фундамент для дослідження, однак потребує доповнення роботами, що фокусуються на специфічних аспектах відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації та з урахуванням поведінкових факторів.

Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних положень та розробка практичних рекомендацій щодо управління механізмом відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації з урахуванням економіко-психологічних аспектів прийняття інвестиційних рішень.

Основний матеріал. У сучасному світі, де аграрний сектор стикається з безпрецедентними викликами - від кліматичних змін до глобальної конкуренції, від військових дій до демографічних зрушень - управління відтворенням основного капіталу агропідприємств набуває особливого значення. Традиційно цей процес розглядався з позицій класичної економічної теорії, яка ґрунтується на припущенні про раціональність економічних агентів. Проте реальна практика прийняття інвестиційних рішень демонструє значні відхилення від раціональних моделей, що підтверджується даними опитувань агропідприємств, які відображають значний вплив психологічних чинників на їхні очікування та стратегії розвитку.

Таблиця 1

Основні індикатори ділової активності промислових підприємств України
(2019-2025 рр.)

Рік	Індикатор ділової впевненості, %	Очікування щодо обсягу виробництва, %	Завантаженість виробничих потужностей, %
2019	-3,7	+13	68,1
2020	-5,7	+15	65,5
2021	-8,4	+4	63,8
2022	-11,0	0	63,4
2023	-8,9	+2	65,4

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України, 2019-2025 рр.

Аналіз динаміки показників ділової активності промислових підприємств України за 2019-2025 роки відображає складний шлях галузі через період глибокої економічної турбулентності. Індикатор ділової впевненості демонстрував послідовне погіршення з -3,7% у 2019 році до критичних -11,0% у 2024 році, що наочно ілюструє негативний вплив кумулятивних кризових факторів — економічної нестабільності, пандемії COVID-19 та військової агресії. Проте

2025 рік приніс перший промінь надії, коли показник покращився до -8,9%, сигналізуючи про поступову адаптацію промислового сектору до складних умов господарювання. Паралельно з цим очікування щодо обсягу виробництва демонстрували схожу, але більш драматичну траєкторію — від оптимістичних +13% у 2019 році до нейтральних 0% у 2024 році, коли невизначеність досягла апогею. У 2025 році ситуація почала змінюватися, хоча й обережно, з невеликим покращенням очікувань до +2%, що може свідчити про початкові ознаки відновлення після зatoryжної кризи. Завантаженість виробничих потужностей також підтверджує загальний тренд — від досить високих 68,1% у 2019 році до мінімальних 63,4% у 2024 році, з подальшим відновленням до 65,4% у 2025 році. Комплексне дослідження всіх трьох показників малює картину української промисловості, яка, після тривалого періоду випробувань (2019-2024), нарешті демонструє перші ознаки стабілізації та відновлення. Ці позитивні зміни створюють підґрунтя для активізації процесів відтворення основного капіталу, що критично важливо для забезпечення зростаючих виробничих потужностей у майбутньому та повноцінного відродження промислового потенціалу країни.

Таблиця 2

Вплив ключових факторів, що стримують промислове виробництво
(% підприємств, що відзначили фактор)

Фактор	2019	2020	2021	2024	2025
Недостатній попит	50	55	55	53	50
Нестача робочої сили	32	30	27	33	30
Фінансові обмеження	35	30	28	27	25
Інші фактори	22	28	25	35	40

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України, 2019-2025 рр.

Протягом аналізованого періоду недостатній попит залишається головним стримуючим фактором для промислових підприємств, хоча його вплив дещо знизився до 2025 року. Водночас зростає значення інших факторів (з 22% у 2019 до 40% у 2025), що може включати геополітичні ризики, енергетичну кризу, логістичні проблеми. Примітно, що вплив фінансових обмежень поступово знижується (з 35% до 25%), що може свідчити про покращення доступу до фінансових ресурсів для відтворення основного капіталу.

Таблиця 3

Вплив ключових факторів, що стримують сільськогосподарську діяльність
(% підприємств, що відзначили фактор)

Фактор	2019	2020	2023	2024	2025
Недостатній попит	18	15	20	22	20
Погодні умови	40	35	45	33	30
Нестача робочої сили	25	28	15	18	22
Фінансові обмеження	55	48	35	32	30
Інші фактори	15	22	40	50	55

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України, 2019-2025 рр.

Протягом аналізованого періоду відбувся суттєвий зсув у структурі факторів, що стримують сільськогосподарську діяльність. Якщо у 2019 році домінували фінансові обмеження (55%) та погодні умови (40%), то до 2025 року найбільш значущими стали інші фактори (55%), що можуть включати геополітичні ризики, логістичні проблеми, доступ до експортних ринків. Зниження впливу фінансових обмежень (до 30% у 2025 році) може свідчити про покращення доступу агропідприємств до фінансових ресурсів, необхідних для відтворення основного капіталу.

Порівняльний аналіз чинників, що стримують розвиток, виявляє суттєві відмінності між аграрним та промисловим секторами. Для агропідприємств критичним фактором є погодні умови та "інші фактори" (ймовірно, військові дії, логістичні проблеми та регуляторні обмеження), тоді як для промислових підприємств ключовими проблемами є недостатній попит та нестача робочої сили. Ці відмінності мають важливе значення для

формування механізмів відтворення основного капіталу. З позицій поведінкової економіки, висока значимість погодних умов для агропідприємств може посилювати "упередження контролю" – схильність переоцінювати можливість контролювати зовнішні чинники, що може призводити до неоптимальних інвестиційних рішень. У контексті цифровізації, це створює як виклики, так і можливості, оскільки цифрові технології можуть допомогти краще прогнозувати та адаптуватися до погодних умов.

Таблиця 4

Порівняльний аналіз чинників, що стримують розвиток агропідприємств та промислових підприємств

Фактор	Значимість для агропідприємств	Значимість для промислових підприємств	Різниця
Недостатній попит	Середня	Висока	↓
Погодні умови	Висока	Не релевантно	↑↑
Нестача робочої сили	Середня	Висока	↓
Нестача матеріалів, устаткування	Низька	Середня	↓
Фінансові обмеження	Середня	Середня	=
Інші фактори	Дуже висока	Середня	↑↑
Нічого не стримує	Низька	Низька	=

Джерело: складено за: даними Державної служби статистики України, 2019-2025 рр.

Таблиця 5

Вплив поведінкових факторів на процеси відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації

Поведінковий фактор	Прояв у діяльності агропідприємств	Вплив на відтворення основного капіталу	Можливості цифровізації
Ефект "якоря"	Орієнтація на історичні показники врожайності та прибутковості	Недооцінка потенціалу нових технологій, консервативні інвестиційні стратегії	Системи порівняльного аналізу ефективності (бенчмаркінгу), цифрові двійники виробничих процесів
Ефект стадної поведінки	Наслідкування лідерів ринку у виборі технологій без аналізу власних потреб	Неоптимальна структура основного капіталу, копіювання "модних" технологій	Платформи для обміну досвідом, адаптивні рекомендаційні системи, індивідуалізовані технологічні рішення
Надмірна впевненість	Переоцінка власних знань та компетенцій	Недостатнє залучення експертів, помилки у виборі технологій	Системи підтримки прийняття рішень, експертні онлайн-платформи
Ефект "фреймінгу"	Різне сприйняття інвестиційних рішень залежно від способу подання інформації	Вибір технологій на основі заявлених переваг, а не об'єктивних характеристик	Стандартизовані системи оцінки ефективності технологій, цифрові платформи порівняння обладнання

Джерело: складено авторами

Аналіз впливу поведінкових факторів на процеси відтворення основного капіталу агропідприємств демонструє, що психологічні аспекти прийняття рішень відіграють критичну роль у формуванні інвестиційних стратегій. Особливо значимими для агропідприємств є ефекти "якоря", уникнення втрат та упередження статус-кво, які сприяють консервативним підходам до оновлення основних засобів. Цифровізація створює унікальні можливості для подолання цих упереджень через впровадження систем підтримки

прийняття рішень, об'єктивного аналізу даних та моделювання різних сценаріїв. Інтеграція цифрових технологій у процеси управління відтворенням основного капіталу дозволяє зменшити вплив суб'єктивних факторів та підвищити ефективність інвестиційних рішень, що особливо важливо в умовах високої невизначеності, характерної для аграрного сектора.

Аналіз даних опитування сільськогосподарських підприємств виявляє суттєвий песимізм щодо перспектив розвитку ділової активності. Із балансом очікувань щодо обсягів виробництва на рівні -31%, агропідприємства демонструють значно гірші прогнози порівняно з промисловими підприємствами, для яких цей показник становить +5%. Особливо вразливим виявляється сектор рослинництва з балансом -40%, тоді як тваринництво демонструє дещо кращі очікування з балансом -9%. Ця різниця пояснюється не лише об'єктивними економічними факторами, але й психологічними аспектами сприйняття ризиків і можливостей, які є предметом дослідження поведінкової економіки. Поведінкова економіка, інтегруючи досягнення психології та економіки, пропонує глибше розуміння того, як агропідприємства приймають інвестиційні рішення в умовах невизначеності. Кілька ключових поведінкових факторів мають особливий вплив на процеси відтворення основного капіталу в аграрному секторі. Ефект "якоря" проявляється у схильності агропідприємств орієнтуватися на історичні показники врожайності та прибутковості при прийнятті рішень про інвестиції в нові технології. Це часто призводить до недооцінки потенціалу інноваційних рішень і надмірно консервативних інвестиційних стратегій. Упередження статус-кво, яке виражається у прихильності до існуючих технологій та виробничих практик, сприяє повільному оновленню основних засобів та низьким темпам модернізації агропідприємств.

Уникнення втрат, одне з найпотужніших когнітивних упереджень, виявлене Д. Канеманом і А. Тверські, має особливе значення в аграрному секторі, де високий рівень невизначеності та залежність від погодних умов посилюють схильність до надмірної обережності. Це проявляється у пріоритеті ремонту над модернізацією та відкладанні значних капіталовкладень навіть при наявності сприятливих умов для інвестування. За даними опитування, агропідприємства демонструють високу чутливість до зовнішніх факторів, зокрема погодних умов, які вони вважають одним із ключових чинників, що стримують розвиток. Стадна поведінка, яка проявляється у наслідуванні практик сусідніх господарств або лідерів ринку без достатнього аналізу власних потреб, також впливає на формування структури основного капіталу. Це часто призводить до впровадження "модних" технологій, які можуть не відповідати специфіці конкретного господарства або його ресурсним можливостям. Ця тенденція посилюється в умовах невизначеності, коли 95% агропідприємств вважають, що передбачити майбутній розвиток бізнес-ситуації "досить важко" або "важко".

Цифровізація аграрного сектору створює новий контекст для управління відтворенням основного капіталу, одночасно кидаючи виклик традиційним підходам і відкриваючи нові можливості для подолання поведінкових упереджень. Впровадження цифрових технологій трансформуює сприйняття ризику, розширює часовий горизонт планування, зменшує інформаційну асиметрію та сприяє прийняттю більш обґрунтованих інвестиційних рішень. Системи прецизійного землеробства, засновані на використанні GPS, датчиків, дронів та аналітики великих даних, дозволяють перейти від суб'єктивної оцінки ризиків на основі особистого досвіду до аналітичної оцінки, що спирається на об'єктивні дані. Це допомагає подолати упередження доступності, коли керівники агропідприємств переоцінюють ризики, пов'язані з яскравими, запам'ятовуваними подіями, такими як посухи або хвороби рослин, і приймають неоптимальні інвестиційні рішення.

Цифрові двійники виробничих процесів та системи моделювання дозволяють експериментувати з різними технологічними рішеннями та сценаріями розвитку без фізичного впровадження та пов'язаних з цим ризиків. Це особливо важливо для подолання ефекту "якоря" та упередження статус-кво, оскільки дозволяє агропідприємствам оцінити потенційні вигоди від нових технологій без необхідності повністю відмовлятися від перевірених часом практик. Онлайн-платформи для обміну досвідом та бенчмаркінгу дозволяють агропідприємствам порівнювати свої показники з провідними світовими практиками, а не лише з сусідніми господарствами. Це допомагає подолати обмеження стадної поведінки та орієнтуватися на глобальні передові стандарти ефективності. У той же час, аналітичні інструменти на основі штучного інтелекту можуть забезпечити індивідуалізовані рекомендації, що враховують специфіку конкретного господарства, його ґрунтово-кліматичні умови та ресурсні можливості.

Цифровізація також впливає на екзистенційні аспекти управління агропідприємствами, трансформуючи самосприйняття та місію сільськогосподарського виробництва. Інтеграція ідей екзистенціалізму Карла Ясперса в аналіз процесів відтворення основного капіталу дозволяє розглядати цифрову трансформацію як "граничну ситуацію", що змушує агропідприємства переосмислити свою сутність та цілі. Це переосмислення може призвести до формування більш автентичних та відповідальних стратегій розвитку, які враховують не лише економічні, але й екологічні та соціальні аспекти сільськогосподарської діяльності. Відповідно до ідей логотерапії В. Франкла, цифрова трансформація може стати шляхом до знаходження нового сенсу в сільськогосподарській діяльності через реалізацію цінностей сталого розвитку, екологічної відповідальності та продовольчої безпеки. Цей ціннісний підхід до відтворення основного капіталу може сприяти більш збалансованим інвестиційним рішенням, які враховують не лише короткострокові фінансові показники, але й довгострокові наслідки для суспільства та довкілля. Для ефективного управління механізмом відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації необхідно розробити стратегії, які враховують економіко-психологічні аспекти прийняття інвестиційних рішень. Перш за все, це створення "архітектури вибору", яка сприятиме подоланню когнітивних упереджень при прийнятті рішень про модернізацію та оновлення основних засобів. Наприклад, програми державної підтримки можуть бути структуровані таким чином, щоб "підштовхувати" агропідприємства до впровадження інноваційних технологій через встановлення оптимальних опцій за замовчуванням та створення прозорих механізмів оцінки ефективності інвестицій.

Висновки. Управління механізмом відтворення основного капіталу агропідприємств в умовах цифровізації вимагає інтеграції економічних та психологічних підходів, які враховують специфіку прийняття рішень в умовах невизначеності. Розуміння когнітивних упереджень, які впливають на інвестиційні рішення агровиробників, та розробка стратегій їх подолання є ключовими для забезпечення ефективної модернізації аграрного сектору. Цифрові технології при цьому виступають не лише об'єктом інвестицій, але й інструментом трансформації самого процесу прийняття рішень, сприяючи більш раціональним, далекоглядним та відповідальним стратегіям розвитку агропідприємств. Проведений аналіз динаміки показників діяльності промислових та сільськогосподарських підприємств України за 2018-2025 роки демонструє складні процеси адаптації підприємств до викликів, пов'язаних з пандемією COVID-19, військовою агресією та глобальними економічними змінами. Після тривалого періоду погіршення ділових очікувань та економічних показників у 2024-2025 роках спостерігаються ознаки стабілізації та поступового відновлення. Примітним аспектом є зниження значущості фінансових обмежень як стримуючого фактора, що може свідчити про покращення доступу до фінансових ресурсів для інвестування, хоча водночас зростає вплив "інших факторів", які відображають ускладнення бізнес-середовища та необхідність адаптації до нових викликів. Варто зазначити, що негативні очікування щодо зміни кількості працівників створюють додаткові стимули для інвестицій у автоматизацію та цифровізацію виробничих процесів, що стає стратегічною перевагою в сучасних умовах. У контексті поведінкової економіки, відмічені тенденції демонструють зміну психологічних чинників прийняття рішень щодо інвестування в основний капітал під впливом високої невизначеності та перманентних кризових явищ. Глибинні трансформації ринкового середовища та психологічних аспектів прийняття рішень вимагають розробки нових підходів до управління механізмом відтворення основного капіталу, які враховуватимуть як економічні реалії, так і психологічні особливості прийняття рішень в умовах підвищеної турбулентності, використовуючи можливості цифровізації для мінімізації ризиків та максимізації ефективності інвестиційних процесів.

Список літератури

1. Басюркіна Н. Й. Інноваційні технології управління хлібопекарськими підприємствами України. Економічні інновації. 2018. Т. 20, Вип. 3. С. 20-31.
2. Спаський І.Д., Мартиросян І.А. Поведінкова економіка: інституціональні та психологічні аспекти підвищення креативного добробуту підприємств аграрної сфери в умовах діджиталізації. Успіхи і досягнення у науці. 2024. № 6(6) 2024. С. 880-889. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-11-324-76-82>
3. Ласкаєв О.М. Трансформація інформації як фактор ризику в діяльності міні-хлібопекарень м. Одеси. Економіка харчової промисловості. 2024. Т.16, вип. 4. С. 3-9. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v16i4.3058>

4. Ласкаєв О.М. Імітаційне моделювання системи і механізму управління ризиками господарської діяльності харчових виробництв. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. Том 10. № 1. С. 110-116. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-1-1>
5. Bernheim D., Rangel A. Toward choice-theoretic foundations for behavioral welfare economics. *American Economic Review*. 2007. № 97. P. 464-470.
6. Bewley T. Fairness, reciprocity, and wage rigidity. In: Diamond P., Vartiainen H. (Eds.) *Behavioral Economics and its Applications*. Princeton: Princeton University Press. 2007.
7. Bikhchandani S., Hirshleifer D., Welch I. Learning from the behavior of others: Conformity, fads, and informational cascades. *Journal of Economic Perspectives*. 1998. № 12. P. 151-170.
8. Binmore K. Review of behavioral economics and its applications. *Economic Journal*. 2008. № 118. P. 248-251.
9. Frankl V.E. *The will to meaning: Foundations and applications of logotherapy*. New American Library. 1969.
10. Jaspers K. *Reason and existenz* (W. Earle, Trans.). Noonday Press. 1955.

References

1. Basiurkina, N. Y. (2018). Innovatsiini tekhnolohii upravlinnia khlibopekarskymy pidpriemstvamy Ukrainy [Innovative technologies for managing bakery enterprises of Ukraine]. *Ekonomichni innovatsii*, 20(3), 20-31. [In Ukrainian].
2. Spaskyi, I. D., Martyrosian, I. A. (2024). Povedinkova ekonomika: instytutsionalni ta psykholohichni aspekty pidvyshchennia kreatyvnoho dobrobutu pidpriemstv aharnoї sfery v umovakh didzhitalizatsii [Behavioral economics: institutional and psychological aspects of increasing the creative welfare of agricultural enterprises in the conditions of digitalization]. *Uspikhy i dosiahnennia u nautsi*, 6(6), 880-889. [In Ukrainian].
3. Laskaiev, O. M. (2024). Transformatsiia informatsii yak faktor ryzyku v diialnosti mini-khlibopekariem m. Odesy [Transformation of information as a risk factor in the activities of mini-bakeries in Odesa]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 16(4), 3-9. <https://doi.org/10.15673/fie.v16i4.3058> [In Ukrainian].
4. Laskaiev, O. M. (2025). Imitatsiine modeliuvannia systemy i mekhanizmu upravlinnia ryzykamy hospodarskoi diialnosti kharchovykh vyrobnytstv [Simulation modeling of the system and mechanism of risk management of economic activity of food production]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 10(1), 110-116. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-1-1> [In Ukrainian].
5. Bernheim, D., Rangel, A. (2007). Toward choice-theoretic foundations for behavioral welfare economics. *American Economic Review*, 97, 464-470. [In English].
6. Bewley, T. (2007). Fairness, reciprocity, and wage rigidity. In P. Diamond & H. Vartiainen (Eds.), *Behavioral Economics and its Applications*. Princeton: Princeton University Press.
7. Bikhchandani, S., Hirshleifer, D., Welch, I. (1998). Learning from the behavior of others: Conformity, fads, and informational cascades. *Journal of Economic Perspectives*, 12, 151-170.
8. Binmore, K. (2008). Review of behavioral economics and its applications. *Economic Journal*, 118, 248-251.
9. Frankl, V. E. (1969). *The will to meaning: Foundations and applications of logotherapy*. New American Library.
10. Jaspers, K. (1955). *Reason and existenz* (W. Earle, Trans.). Noonday Press. English].

Стаття надійшла до редакції 15.04.2025

Прийнята до публікації 27.04.2025

Опубліковано онлайн 12.05.2025